

Kerámiai gyorsan bejárták az országot, sőt már a háború előtti években külföldön is láthatták. 1937-ben például már Párizsban állít ki, igazi nagy nemzetközi sikereit pedig a hatvanas és hetvenes években aratja: 1968-ban a bruxelles-i Cenciel l'europen del art tünteti ki, három évvel később a párizsi Nemzetközi Szalon részesíti elismerésben, majd 1973-ban a budapesti Ernszt Múzeumban férjével közösen rendezett nagy retrospektív kiállítást. Az Őszi napsütés és az Árvák című szoborcsoportja, Az élet folyik tovább című szobra és tájunk motívumait őrző lapjai keltek nagy érdeklődést. Ezeknek a munkáknak ma már szinte kötetnyi irodalmuk van.

Baranyi Markov Zlata egyéni hangú művész volt. Ma szinte valamennyi vajdasági és nemcsak vajdasági keramikusunk tanítójának is tekintik. S az is, mert évtizedeken át oktató az újvidéki iparművészeti középiskolában és alapító tagja, majd elnöke a Vajdasági Iparművészek Egyesületének is. Munkáit számtalanszor díjazták, szinte nincs is olyan elismerés, amelyet méltán ki ne érdemelt volna.

A férje halála óta eltelt nyolc évet az Őszi napsütésben sütékérező öregasszonyai módjára élte le, egyedül, de szüntelenül alkotva. Sőt egy egész kiállításnyi új festményével ismerkedhettünk meg az 1983-as zrenjanini kiállításán. Az életművet viszont három évvel előbb a Matica srpska Képtárban megtartott nagy, szinte grandiózus kiállításon tekintettük át.

Baranyi Markov Zlata munkáit a zrenjanini múzeum és a temerini emlékszoba őrzi majd szinte a maga teljességében, de munkái ott vannak több újvidéki ház homlokzatán, a palicsi parkban, szülőfaluja temetőjében, mindenekelőtt azonban bennünk élnek tovább. Ahogyan Csuka Zoltán mondta az 1973-as kiállítás megnyitóján: „Az élet gyorsan elmúlhat, de a művészet megmarad. Hogy is mondja Madách Évája a költői szép és nagy igazságot: „Mit állsz, tátongó mélység, lábaimnál, ne hidd, hogy éjed engem elriaszt — a por hull csak belőle, a föld szülötte, én glóriával átléptem azt.”

Bela DURANCI

KONJOVIĆ ÚJ KÉPEI

Konjović a legtermékenyebb művészek közül való, több mint hetven év szakadatlan munka áll mögötte, évente átlag ötven képet fest, opusában háromezer munkát tartanak számon stb. Természetes tehát, hogy sok kiállítást rendez, sok képpel. Emlékszem, pl. 79-es zemuni retrospektíváján több mint 300 munkát állított ki, a kiállítási terem egyik üveg-fala mögött kék medence csillogott, a szó szoros értelmében belopva a

képek közé a végtelent... Tavalyi párizsi tárlatán is majd félszáz képpel szerepelt.

Ez a mi kiállításunk* tán a legkisebb tárlata Milan Konjovićnak. De nyugodtan állíthatjuk, a fontosabbak közé tartozik, fontos esemény részesei vagyunk. Mi látjuk ugyanis elsőként az életmű betetőzése, és hát a párizsi bemutatkozás utáni új anyagot.

Szörnyen nehéz Konjović képeiről beszélni, pontosabban, nehéz az első benyomásoktól szabadulni. A kiállításra készülve, beleolvastam Konjovićról írt szövegeimbe, és azt kellett tapasztalnom, legtöbb írásomban ezt az első benyomást, impressziót próbáltam tetten érni én is, minden egyes alkalommal, akárcsak először.

Van Rilkének egy mondata, valahogy így hangzik: *A virágágásokban néhány virág felállt és azt mondta rémült hangon: piros!*

Konjović képei előtt mindig ez a mondat jut eszembe, az ő képein állnak ugyanis így fel a virágok — a színek, a tárgyak, a figurák s mondják egyszerre, de nem szorongva, nem rémült hangon, hanem harsányan, boldogan: piros!, kék!

Konjović erős, durva ecsetével, kaparókésével (Herceg egyik korai írásában brutális technikáról beszél) spirálmozdulatokat végez, tehát nem csak döf, ahogy legtöbbször hangoztatják. Spirálokat fúr, s mint a bányászok a spirálokba helyezi dinamitját, a pirosat, kéket.

Igen, a Konjović-kép egy boldog, pozitív explózió. Ez az explózió szinte megvakít bennünket, és legtöbbször nem érezzük szükségét a kép elemzésének. Ezt az explóziót szeretnénk tetten érni, persze sikertelenül.

Konjović minden gesztusa, minden képe maximálisan felfokozott, ahogy Herceg mondja: *túlfokozott*. Ez a túlfokozottság életművében természetes állapot. Nála a szín, ahogy Adorno mondja Wagner kapcsán: *cselekvés*.

Konjović meséli, hogy párizsi tárlatán Gaston Diehl, a neves műkritikus, az utolsó vadnak, a fauvizmus betetőzőjének nevezte. Míg ezeket a szavakat hallgattam, eszembe jutott, hogy amikor én először találkoztam a fauvisták képeivel, Matisse és Derain tájai valahogy fakónak, szelídnek tűntek. Arra gondoltam, az idők folyamán kifakultak, csak később értettem meg, azért tűnt fakónak a legtöbb Párizsban látott kép, mert az én szemem Konjovićhoz szokott.

Konjović anyaga (még olyan festőkhöz viszonyítva is, mint Soutine és Rouault) különös elementaritással bír — akárha nem bolti festékek volnának, hanem valami misztikus eredetű rögök. Mondják, a tűzhányók szoktak felszínre dobni ilyen ökölnyi kénrögöket.

Érdekes, Konjović egyik legjobb ismerője, Trifunović még korai, fátyolos kék fázisa kapcsán is tűzhányóról beszél, azt mondja: „iz njega

* Elhangzott az Újvidéki Színházban rendezett tárlat megnyitóján, 1986. február 28-án

kao da je suknuo plavi vulkan". Ez szép: kék vulkán. Pedig hát Tri-funović tíz körömmel küzdött, hogy ne kerüljön a konjovići patetika, ahogy ő nevezte: mítosz hatása alá.

Konjović furiozitása a 70-es években fokozódik. A világ ellenállása megszűnt, az anyag abszorbeálódott, spiritualizálódott.

Ezt persze csak akkor észlelhetjük, ha egészében nézzük az életművet, ha mint egyetlen festékfolyamot vizsgáljuk, és nem szabdaljuk, nem tagoljuk részekre, ha nem vizsgálztatjuk le a mestert minden korszakában minden trend, divat szemszögéből.

Véleményem szerint éppen utolsó korszakában üti át a hangfalat. Éri el a fehérizzást.

Az utóbbi években mind többet jártam műtermébe, mind több szöveggel, verssel próbáltam jelezni a felismerést, az új expresszionizmus csodáját. Többek között tehát ezért is kerül sor — itt és most — éppen erre a tárlatra.

Az idős festőknél gyakran történik hasonló kifehéredés, elég pl. Taglia, Čelebonović vagy Tóth Menyhért utolsó korszakára utalni.

E változást, kivilágosodást a kék, az első francia korszakra emlékeztető finom, fátyolos kék megjelenése jelezte. (De nem sokkal azután már egy új zöld és egy új aransárga megjelenéséről is beszélhetnénk.)

„A kék elsősorban az eget jelenti — mondta Konjović —, szublimációt, a szellemi utáni vágyat.”

Ez a kék valójában emlék, emlékezés az ifjúkor kékségére, Azúr-partjára — s ez a part egyben már a túlsó part is.

Legszébb ilyen új-kék képe, az itt látható *Kórus*. Konjovićnál eddig nem tapasztalt könnyedség. Pontosan érezni, ezek az emberek énekük által egy magasabb szférába jutottak.

Mondom, a gesztus még jobban felgyorsul, noha azt hittük, gyorsabb, motorikusabb már nem lehet. A keleti mesterek törekednek egész életükben az ilyen gesztus elérésére.

Régi motívumai, ismert figurái térnek vissza mint hazajáró lelkek (ideák), s állnak új kompozíciókba, leggyakrabban egy-egy szélesen elterülő akt mögött.

De a valóban új momentum: a bizánci festészet felé fordulása. Párizsból visszatérve arról mesélt, zombori figuravilágának nagy, durva fejeit készül arannyal körülpántolni, megkoronázni. Néhány tapogatózó stúdium után, dinamikus ikonjaink olyannyira felszabadítják, hogy utolsó műteremlátogatásunk alkalmával úgy éreztük, csoda tanúi vagyunk.

Hirtelen felerősödik a zöld, központba lép, mind erősebbé lesz, arany-nyá a sárga, a narancs.

Greco („taj poslednji Bizantinac”, ahogy Ljubo Babić nevezi) interpretálja így újra a bizánci festészet „rideg, ünnepélyes szentjeit”, nála történik ilyen eleváció, nála ütnek így meg bennünket a nehéz, barna szárnyak, a kocsis kép előtt meg Francis Jammes „primitív jámborságát”

éreztem, s azt, hogy tán egy képe sem kötődik ennyire az alföldi festőkhöz! — noha a narancsarany aureola végül is egészen más régiókba emeli a képet.

És hát Rouault-t kell még okvetlenül megemlíteni, Rouault-t, aki 80 éves korában szintén meg tudott újulni, Rouault-t akinél a kurtizánok, a clownok és Krisztus egyazon világból vették...

Rouault egyik alapítója volt az Őszi Szalonnak. Ezért felettébb jelképesnek tudom azt a mellékesnek tűnő adatot, hogy a Grand Palais megszerzésében éppen Rouault lánya segítette Katarina Ambrozićnak. Mintha csak megérezte volna: olyan festőről van szó, aki tetszene apjának.

TOLNAI Ottó

